પ્રવચન–૩, ગાથા – ૧૪

આ 'સમયસાર' ! ગાથા ચૌદ ! શિષ્યનો પ્રશ્ન હતો કે, તમે શુદ્ધ આત્મા જે કહો છો, ઇ શું છે ? જેનું સમ્યગ્દર્શન થાય – જેનું સાચું દર્શન થાય – જેનો અનુભવ થાય, એ ચીજ છે શું ? શિષ્યનો એવો શુદ્ધતાનો પ્રશ્ન હતો. અશુદ્ધતાનો પ્રશ્ન એનો નહોતો. પુણ્ય અને પાપ કેમ થાય ? એવો એનો પ્રશ્ન નહોતો. એનો ઉત્તર અપાણો છે. આપણે અહીં સુધી આવ્યું છે.

નિશ્ચયથી આ આત્મા મુક્તસ્વરૂપ છે. દ્રવ્ય જે છે, દ્રવ્ય એટલે વસ્તુ એ અબદ્ધ છે (એટલે કે) બંધાયેલી નથી. એને રાગ અને કર્મનો સંબંધનો બંધ નથી. ત્રિકાળી ચીજ છે એ નિરાવરણ છે. ઝીણી વાત છે, પ્રભુ ! અંદર ત્રિકાળી ચીજ છે એ નિરાવરણ અબદ્ધ છે. પહેલો શબ્દ છે ને 'અબદ્ધ' ? એને બંધ–સંબંધ નથી. અંદર એવી એક ચીજ છે.

અનન્ય છે એટલે કે અનેરા–અનેરા ભાવરૂપે નથી. એના અનન્ય ભાવસ્વભાવ ચૈતન્યરૂપ છે અને નિયત (એટલે) નિશ્ચય છે. એની પર્યાયમાં અનેકપણું દેખાય છે તે વાસ્તવિક તત્ત્વ નથી. નિયત નામ નિશ્ચય ત્રિકાળી ચીજ છે એને અહીં 'નિયત' કહેવામાં આવે છે, 'નિશ્ચય' કહેવામાં આવે છે. અવિશેષ (એટલે) એમાં વિશેષપણું પણ નથી. એટલે આત્મા વસ્તુ છે અને એના જ્ઞાન, દર્શન અને આનંદ એવા ગુણો (છે) એવો ભેદરૂપ વિશેષ નથી. એ અવિશેષ છે (એટલે કે) સામાન્ય છે. ઝીણી વાત છે, ભાઈ !

સમ્યગ્દર્શન – ધર્મની પહેલી શરૂઆત કોઈ અલૌકિક છે ! અનંતકાળમાં એણે પુણ્ય–પાપ અનંતવાર કર્યાં અને એ તો ચારગતિમાં રખડી મર્યો છે. વર્તમાન(માં) કાંઈક સગવડતા ભાળીને ત્યાં ચોંટી જાય છે ! પણ એવી બહારની સગવડતા તો અનંતવાર મળી છે. અંતરની સગવડતા એણે કોઈ દી' જોઈ નથી અને જોવાનો એણે પ્રયત્ન પણ કર્યો નથી.

(અહીંયાં) એ કહે છે – એ તો અવિશેષ છે. શું કહે છે ? વસ્તુ છે એ વિશેષ નથી એટલે કે સામાન્ય છે. એટલે કે ગુણ–ગુણીના ભેદ પણ જેમાં નથી. આહા...હા...! આવી વસ્તુ ! અને 'અસંયુક્ત' છે. તેને દુઃખનો સંબંધ છે જ નહિ. આકુળતા એના સ્વભાવમાં

છે જ નહિ. એ તો નિરાકુળ આનંદકંદ પ્રભુ છે. એવા આત્માની જે અનુભૂતિ... આહા..હા...! એવા આત્માનો જે અનુભવ; વસ્તુ ત્રિકાળી સામાન્ય છે પણ તે ધ્રુવનો અનુભવ પર્યાયમાં (થાય છે). એ પર્યાયમાં (જે) અનુભવ (થાય) છે એને અહીંયાં 'અનુભૂતિ' કહે છે. દ્રવ્યમાં અનુભૂતિ ન હોય (કારણ કે) દ્રવ્ય ધ્રુવ છે એ એકરૂપ ત્રિકાળ છે. એની સન્મુખ થતાં, રાગ અને પર્યાય અને વિકારથી વિમુખ થતાં, અને સ્વભાવની સન્મુખ થતાં, તેનો જે અનુભવ થાય તે 'શુદ્ધનય' છે. તે શુદ્ધનય એટલે વાસ્તવિક નય તે છે, યથાર્થ દૃષ્ટિ તે છે. આ..હા..હા..હા...! **'...અને એ અનુભૂતિ આત્મા જ છે;...'** આ..હા..હા...! રાગ અને પુણ્ય–પાપનો અનુભવ એ તો અણાત્મા છે, એ આત્માનો અનુભવ નથી. આહા...હા...!

એણે અનંતકાળમાં સ્વર્ગમાં અનંતવાર ગયો. નવમી ગ્રૈવેયક (ગ્રિવાક) એટલે ગ્રૈવેયક, આ ચૌદ બ્રહ્માંડ છે એ પુરુષને આકારે છે. પછી ખાલી ભાગ આકાશ (છે) પણ જીવ–જડથી ભરેલો છે (આ) ચૌદ રાજલોક અસંખ્ય જોજનમાં છે. એ પુરુષને આકારે છે – આ ચૌદ બ્રહ્માંડ ! એની ગ્રિવા એટલે આ 'ડોક'! ગ્રિવાને સ્થાને દેવના વિમાન છે જેને ગ્રૈવેયક કહે છે. એ ગ્રૈવેયકમાં પણ ક્રિયાકાંડ કરીને, મહાવ્રત આદિ પાળીને, અનંતવાર નવમી ગ્રૈવેયકે અનંત–અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન કર્યાં છે. નવમી ગ્રૈવેયકે અનંતા ભવ કર્યાં છે. આહા..હા...! પણ આત્મજ્ઞાન શું ચીજ છે ? તે તરફ એણે ધ્યાન આપ્યું નથી. એની દરકાર કરી નથી. વાત આવે ત્યારે 'એ સૂક્ષ્મ છે... ઇ ઝીણું છે... એ આપણે માટે નહિ !' એમ કરીને વાત કાઢી નાખી છે !

મુમુક્ષુ :– દરકાર ન કરી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– હેં? દરકાર ન કરી.

પ્રભુ ! અહીં એ કહે છે કે, **'... એ અનુભૂતિ (તે) આત્મા જ છે;...'** આત્મા **'જ'** છે એમ લીધું, 'ચંદુભાઈ'! આત્મા (છે, એમ) નહિ, આત્મા **'જ'** છે ! એટલે ? ભગવાનઆત્મા જે અતીન્દ્રિય આનંદ અને નિશ્ચય શુદ્ધ સ્વભાવ છે એનો અનુભવ થવો, તેની સન્મુખ થઈને અનુભવ થવો, એ રાગ અને વિકાર નથી, એ નિર્વિકારી દશા છે, સમ્યગ્દર્શન છે, સમ્યગ્જ્ઞાન છે, અનુભવ છે, તે આત્માની પર્યાય છે, તેને અહીંયાં 'આત્મા' કહેવામાં આવ્યો છે. આહા..હા..હા...! છે ? અંદર પાનામાં તો છે. પાનામાં તો છે (પણ) આત્મામાં નથી ! આહા...હા...!

એ અનુભૂતિ આત્મા જ છે, **'...એ રીતે આત્મા એક જ પ્રકાશમાન છે.'** અંતર સમ્યક્ શ્રુતજ્ઞાન દ્વારા આત્માને જોતાં, પર તરફના વલણને છોડી દઈને, અંતર્મુખ જોતાં આત્મા એકરૂપે જ પ્રકાશમાન છે. એમાં ભેદ નથી, વિકાર નથી, પર્યાયનો ભેદ પણ તેમાં નથી. ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! આ..હા..હા...! એવો જે આત્મા (તે) એક જ પ્રકાશમાન છે. **'એક જ'** પ્રકાશમાન છે, એમ કીધું છે ! પર્યાયનો ભેદ પણ ત્યાં પ્રકાશમાન નહિ. (નથી).

આ..હા..હા...! ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! સૂક્ષ્મ વાત છે. અનંત કાળથી એને પકડવાની દરકાર કરી (નથી). ભાષા કેવી છે ? **'આત્મા એક જ પ્રકાશમાન છે.'** ગુણ–ગુણીના ભેદ (પણ) નહિ, રાગ નહિ, વિકલ્પ નહિ. એકરૂપ ચૈતન્યસ્વરૂપ (ઉપર) અંતર દૃષ્ટિ મૂકતાં, એકલો આત્મા જ લક્ષમાં – અનુભવમાં આવે છે, એને શુદ્ધનય કહો, ...છે તો અનુભૂતિ ! એટલે કે ત્રિકાળી ચીજનો અનુભવ. એટલે કે અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ. એ અનુભવ છે એ પર્યાય છે. પર્યાય એટલે કે દ્રવ્યની વર્તમાન દશા છે. ત્રિકાળી (દ્રવ્ય) એ નહિ. એ વર્તમાન દશા હોવા છતાં, ત્રિકાળને અવલંબે જે નિર્મળ અનુભૂતિ થઈ, તે પર્યાયને આત્મા પણ કહ્યો છે. આહા...હા...! આવી વાતું છે ! એક જ પ્રકાશમાન છે. શુદ્ધનય કહો, સમ્યગ્જ્ઞાનનો શુદ્ધનય કહો, અનુભૂતિ કહો. આત્માની અનુભૂતિ કહો કે આત્મા કહો, એક જ છે. ત્રણે વાત એક જ છે, જુદાં નથી. આ...હા..હા...!

રાગથી જુદો પડતાં, પ્રભુ ! અનંત (આત્મા) મુક્તિ(માં) ગયા છે. અનંત આત્માઓ મુક્ત (દશામાં) પધાર્યા છે. પરમાત્માની વાણીમાં સિદ્ધાંતમાં એક લેખ છે કે, છ માસ અને આઠ સમયમાં ૬૦૮ (જીવ) મુક્તિને પામે. છ મહિના અને આઠ સમયમાં ! આ અઢીદ્વીપની અંદર મનુષ્ય છે. બાકી (અઢી દ્વીપની બહાર) અસંખ્ય દ્વીપ, સમુદ્ર તો ઢોરથી ભરેલા છે, તિર્યંચ ! અઢીદ્વીપ છે એમાં જ મનુષ્ય છે. એ સિવાયના અસંખ્ય દ્વીપ–સમુદ્ર છે એમાં એકલા તિર્યંચો – ઢોર – સિંહ, વાઘ, દરિયામાં માછલાં અને મગરમચ્છ ભરેલા છે. માણસ તો ફક્ત આ અઢીદ્વીપની અંદર છે – ૪૫ લાખ જોજનની અંદર ! એમાંથી પણ છ મહિનાને આઠ સમયમાં ૬૦૮ (જીવ) મુક્તિને પામે છે. આ...હા..હા..હા...! અત્યારે અહીંયાંથી ભલે મુક્તિ નથી, ભરત-ઐરાવત, (પણ) મહાવિદેહમાં ભગવાન બિરાજે છે ત્યાંથી પણ છ મહિના અને આઠ સમયમાં ૬૦૮ (જીવ) મુક્તિને પામે છે. અત્યારે પણ પામે છે ! આ..હા..હા...!

એ અહીં કહે છે, **'...એ અનુભૂતિ આત્મા જ છે. એ રીતે આત્મા એક જ પ્રકાશમાન છે.'** એને **'(શુદ્ધનય કહો યા આત્માની અનુભૂતિ કહો યા આત્મા કહો – એક જ છે, જુદાં નથી) અહીં શિષ્ય પૂછે છે...'** હવે શિષ્યનો પ્રશ્ન છે કે, **'...જેવો ઉપર કહ્યો તેવા આત્માની અનુભૂતિ કેમ થઈ શકે ?'** પ્રભુ ! તમે આ વાત કરો છો પણ આ બધું દેખાય છે, રાગ, દ્વેષ, શરીર, કર્મ બધો સંબંધ દેખાય છે. એ (બધું) છે અને તમે આ વાત આવી કરો છો ? તો એનો અનુભવ શી રીતે થઈ (શકે) ? ચીજ બહારની નથી એનામાં ? રાગ, દ્વેષ, પુણ્ય, પાપ બધું ભર્યું છે, કર્મનો સંબંધ છે ! (તેથી એમ પૂછે છે કે), **'...જેવો ઉપર કહ્યો તેવા આત્માની અનુભૂતિ કેમ થઈ શકે ?'** આ બધું પડ્યું છે ને ? આહા..હા...! આ અંદર પુણ્ય–પાપની બધી હોળી સળગે છે ને ? એ છતી વસ્તુએ તમે કહો છો કે, એનો અનુભવ કર... અનુભવ કર... અનુભવ કર...! આ..હા...હા...! '...લાલજી'! વાત આવી છે, ભગવાન ! અહીં તો આવી વાત છે ! આહા...! આ દેખાય (છે) બધું મૂકીને છોડીને

– રાગ દેખાય, પુણ્ય દેખાય, પાપ દેખાય અને તમે કહો કે, ઉપર આવો આત્મા (કહ્યો) તેનો અનુભવ કરવો, તો ઇ શી રીતે છે ? એનું થવું કેમ બને છે ? એમ શિષ્યનો પ્રશ્ન છે. સમજાય છે કાંઈ ?

આ સમાધાન, તેનું સમાધાન સંતો – વીતરાગી મુનિ, પરમાત્મા કરી રહ્યાં છે. ત્રણલોકના નાથના મુખમાંથી નીકળેલી વાણી, 'ૐકારધ્વનિ સુનિ અર્થ ગણધર વિચારે.' ત્રણલોકનો નાથ પરમાત્મા ! એની ૐધ્વનિ હોય. આવી ભાષા ન હોય. એને હોઠ હલે નહિ, કંઠ કંપે નહિ, જીભ હલે નહિ અને આખા શરીરમાંથી ૐધ્વનિ ઊઠે. **'ૐ'** એવો અવાજ ઊઠે. એ 'ૐ કાર ધુની સુની અર્થ ગણધર વિચારે.' સંતોના ટોળાના ગણધર (એટલે) ગણના ધરનારા – મુખિયા એનો વિચાર કરે અને એમાંથી આગમ રચે. 'ૐકાર ધુની સુની અર્થ ગણધર વિચારે, તે આગમ રચી ભવિકજીવ સંશય નિવારે.' એના આગમની રચના કરી અને ભવિપ્રાણી – જે યોગ્ય પ્રાણી છે, તે સાંભળીને પોતે સંશય નિવારીને – મિથ્યાત્વ નિવારીને અનુભવ કરે, એવી (આ) વાત છે, કહે છે. આ 'બનારસી–વિલાસ'માં છે. આ શબ્દ કહ્યાં એ ! 'બનારસી–વિલાસ' પુસ્તક છે ને ? (અહીં તો) ઘણાં લાખો પુસ્તકો જોયાં છે... એકેએક ! ધંધો જ આખી જિંદગી આ કર્યો છે. (ફક્ત) પાંચ વર્ષ દુકાન ચલાવી હતી. તે દુકાન ઉપર પણ વાંચતો હતો હું આ – શાસ્ત્ર ! આહા...હા...! **આ વસ્તુ તો અંતરથી આવી છે** !! આહા...!

(અહીંયાં) કહે છે કે, એક વાર સાંભળ તો ખરો, પ્રભુ ! આ બંધ અને રાગ દેખાય છે, પ્રભુ ! અને તમે કહો છો કે આનો અનુભવ થાય, અને એ રાગ આદિનો અનુભવ ન થાય, તમે આ શું કહો છો ? શિષ્યનો આ પ્રશ્ન છે. છે ? '**...જેવો ઉપર કહ્યો...**' (એટલે કે) અનુભૂતિ, અભેદ અને નિશ્ચય (સ્વરૂપ) '**...તેવા આત્માની અનુભૂતિ કેમ થઈ શકે ?**' આવા આત્માની અનુભૂતિ કેમ થઈ શકે ? કારણ કે આ બધું પડ્યું છે ને ? વાત સમજાય છે કાંઈ ? આહા..હા...! અસંખ્ય પ્રકારના પુણ્ય–પરિણામ, પાપ–પરિણામ, અસંખ્ય પ્રકારના પુણ્યભાવ છે, પાપ પણ અસંખ્ય પ્રકારના છે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ આદિના અસંખ્ય પ્રકાર છે. પાપ પરિણામમાં હિંસા, જૂઠ, ચોરી, વિષયભોગ વાસના, એ પણ અસંખ્ય પ્રકારના છે. તો આવા અસંખ્ય પ્રકારના પુણ્ય અને પાપ (ના પરિણામની) હયાતી દેખાય છે. એમાં તમે કહો છો કે એનાથી રહિત અનુભવ કરવો ! આ છતી ચીજ છે એનાથી રહિત મારે અનુભવ કરવો ઇ શું કહો છો આપ ? 'ઝવેરચંદભાઈ'! આ..હા..હા..!

ત્યારે '**તેનું સમાધાન :– બદ્ધસ્પૃષ્ટત્વ આદિ ભાવો અભૂતાર્થ હોવાથી...**' આ..હા..હા..! શું કહ્યું ? ભગવંત ! એ રાગ અને પુણ્ય–પાપનો સંબંધ જે દેખાય છે તે અસત્ય છે – જૂઠો છે, આત્મામાં એ નથી. આહા...હા...! કહ્યું ? શું કહ્યું ? '**...બદ્ધસ્પૃષ્ટત્વ આદિ ભાવો જૂઠાં (અભૂતાર્થ) હોવાથી...**' રાગ આદિ છે પણ એ કાંઈ સ્વરૂપમાં નથી. એ તો કલ્પનાનો

જૂઠો ભાવ પર્યાયમાં ઊભો કરેલો છે. આહા...હા...! તમે કહો છો કે અનુભૂતિ આત્માની કરવી, પણ આ બધું દેખાય એનું શું કરવું ? (તો કહે છે કે), ઇ દેખાય છે એ બધું જૂઠું છે અને અંદર ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ ભગવાન બિરાજે છે તે તેનાથી જુદો છે.

પહેલેથી કહ્યું કે, બદ્ધસ્પૃષ્ટત્વ આદિ ભાવો (એટલે) પાંચ કહ્યાં ને માથે (પહેલાં) ? અબદ્ધની સામે બદ્ધ. અસ્પૃષ્ટની સામે સ્પૃષ્ટ, અનન્યની સામે અન્ય–અન્ય, નિયતની સામે વ્યવહાર. અવિશેષની સામે વિશેષ, અસંયુક્તની સામે સંયુક્ત, ઇ પાંચ ભાવો કહ્યા. આહા...હા...! એમાં આત્માની અનુભૂતિ કેમ થાય ? પ્રભુ ! બદ્ધસ્પૃષ્ટત્વ આદિ ભાવો જૂઠા છે. આ..હા..હા..હા..! ત્રિકાળી ચીજમાં એ નથી. એક સમયની પર્યાયમાં એ દેખાય છે ઇ જૂઠાં છે. 'જૂઠાં' શબ્દે છે તો ખરા. પણ વસ્તુમાં નથી માટે તે જૂઠાં છે. આહા..હા..હા...! આવી વાત છે !

પર્યાયમાં છે, પર્યાયમાં નથી એમ નહિ. ન હોય તો–તો અનુભવ હોવો જોઈએ ! આનંદનું વેદન હોવું જોઈએ !! ભગવાન તો આનંદસ્વરૂપ છે. એની પર્યાયમાં પણ જો આનંદ હોય તો આ દુઃખનો અનુભવ ક્યાંથી આવ્યો ? આ દુઃખ શું છે આ ? આ શેઠાઈ ને રાજાઈ ને દેવ ને ઇ બધા દુઃખી પ્રાણી છે. રાગ અને દ્વેષમાં અકળામણમાં અકળાઈ ગયા છે. એની એને ખબર નથી. એ દુઃખ છે, દુઃખ નથી, એમ નહિ, પણ તે અભૂતાર્થ છે. (અભૂતાર્થ) એટલે ? કાયમ ટકનારા નથી. કાયમ ટકનારું તત્ત્વ અંદર જુદું છે. આહા..હા...! 'ભભુતમલજી'! આ બધી પૈસાથી જુદી વાત છે ! આહા...હા...! શું કહ્યું સમજ્યા ? ઉપર કહ્યાં એ બદ્ધસ્પૃષ્ટત્વ આદિ ભાવો જૂઠાં છે. કાયમ ટકે એવા નથી, એક સમયની અવસ્થા છે. ધ્રુવ ત્રિકાળી એનાથી જુદો છે. આ..હા..હા...!

ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ! ધ્રુવ, નિત્ય, સામાન્ય, એકરૂપ એ બદ્ધસ્પૃષ્ટ ભાવથી ભિન્ન છે. બદ્ધસ્પૃષ્ટ ભાવ છે તે એક સમયના છે અને ત્રિકાળ વસ્તુ છે એ અંદરથી જુદી પડી છે. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? ભાષા તો સાદી છે, પ્રભુ ! આહા...હા...! ભાવ તો જે છે ઇ છે. આ તમારી ગાથા લખેલી છે કે, આ ચૌદમી (ગાથા) વાંચવી, આહા..હા...!

બદ્ધસ્પૃષ્ટત્વ આદિ જૂઠાં છે તેથી અનુભૂતિ થઈ શકે છે. શું કહ્યું ઇ ? પુણ્ય અને પાપના ભાવ, દયા, દાનના વિકલ્પો એક સમયની અવસ્થા હોવાથી, કાયમ ટકતાં નહિ હોવાથી, તેને જુદાં પાડીને અનુભવ થઈ શકે છે, કારણ કે એ કાયમ ટકતી ચીજ નથી. પુણ્ય અને પાપ, દયા અને દાન આદિના ભેદ જે વ્યવહાર છે, એ કાયમ ટકતી ચીજ નથી. એ તો એક સમયની છે. એક સમયમાં (એક) રહે, બીજે સમયે બીજા, ત્રીજે સમય ત્રીજા, પણ એની મુદત તો એક જ સમયની છે અને ભગવાન અંદર એનાથી ભિન્ન ત્રિકાળ પડ્યો છે. આ..હા..હા..હા...! આવી વાત છે ! હવે 'આફ્રિકા'માં અને આ 'નાઈરોબી'માં આ વાત આવી ! આહા...!

કહે છે કે, એ અનુભૂતિ, બદ્ધસ્પૃષ્ટ આદિ જૂઠાં હોવાથી થઈ શકે છે. **'આ વાતને દૃષ્ટાંતથી પ્રગટ કરવામાં આવે છે :–'** એનો દૃષ્ટાંત આપે છે. (શિષ્યને) સમજાય નહિ કે બદ્ધસ્પૃષ્ટ છે ઇ જૂઠાં છે અને વસ્તુ ત્રિકાળ સાચી છે, એનો અર્થ શું ? અમે એમને સમજી શકતાં નથી. તો એને દૃષ્ટાંતથી સમજાવે છે. **'આ વાતને દૃષ્ટાંતથી પ્રગટ કરવામાં આવે છે :–'**

'જેમ કમલિનીનું પત્ર...' કમલિનીની આ વેલડી થાય છે ને ? પાણીમાં કમળ (થાય છે ને ?) એનું પત્ર જળમાં ડૂબેલું દેખાય. કમળ છે ઇ પાણીમાં ડૂબેલું દેખાય. છે ? તોપણ **'...તેનો જળથી સ્પર્શાવારૂપ અવસ્થાથી અનુભવ કરતાં...'** આ..હા..હા..! પાણીમાં એ કમળ રહેલું છે. વેલડી થાય છે ને જળમાં ? કમળની વેલડી (થાય છે) એમાં કમળ પાકે ! (એ) પાણીમાં દેખાય છે. (અહીં) કહે છે કે, એ પાણીમાં સ્પર્શાવારૂપ દેખાય છે. પણ **'...જળથી સ્પર્શાવારૂપ અવસ્થાથી અનુભવ કરતાં જળથી સ્પર્શાવાપણું ભૂતાર્થ છે...'** (કમળને) જળનો સંબંધ એક સમયનો છે, એ ભૂતાર્થ છે. ભૂતાર્થ નામ એક સમયમાં છે. બિલકુલ (સંબંધ) નથી જ, એમ નહિ. પણ એની એક સમયની મુદત છે. આહા..હા...!

'સત્યાર્થ છે, તોપણ...' એક સમયમાં એ રાગ ને દ્વેષ અને સંસાર, ત્રિકાળી ભગવાનઆત્મામાં, એની દશામાં એક સમયમાં આ બધું દેખાય છતાં, આહા...! **'તોપણ...'** એ હોવા છતાં પણ, પર્યાયમાં એ ભાવ હોવા છતાં પણ આહા..હા...! છે ? **'...જળથી જરાય નહિ સ્પર્શાવાયોગ્ય એવા કમલિની-પત્રના સ્વભાવની સમીપ જઈને...'** જો જોઈએ... કમળનો સ્વભાવ જોઈએ તો (એ) પાણીને અડતું નથી. કમળને પાણીથી ઊંચું કરો તો પાણી બિલકુલ એને અડેલું નથી. કમળના પત્રની – રુવાંટીની સુંવાળપ એવી છે કે એ રુવાંટીમાં એ પાણી અડતું નથી. એ કમળનું પત્ર જ્યાં ઊંચું કરો તો પાણી એને જરીયે અડ્યું નથી. આ..હા..હા...! એક અપેક્ષાએ ડૂબેલું દેખાય છે (એ) એક સમયની બરાબર વાત છે. પણ એને બહાર કાઢતા જુઓ તો પાણીને અને કમળની સુંવાળપના રુવાંટાને તે પાણી અડ્યું નથી, આ..હા..હા..હા...! આ તો હજી દૃષ્ટાંત છે હોં ! કમળ... કમળ ! એની રુવાંટી સુંવાળી હોય છે. (કમળ) પાણીમાં પડ્યું (હોય) છતાં એ રુવાંટીને પાણી અડે નહિ. ઊંચું કરો ત્યારે ચોખ્ખે ચોખ્ખું નીકળે ! પાણી પાણીમાં રહી જાય અને કમળ જુદું એકલું છૂટું પડી જાય, આહા..હા..હા...!

'...તોપણ જળથી જરાય નહિ સ્પર્શાવાયોગ્ય એવા કમલિની–પત્રના સ્વભાવની સમીપ જઈને...' આહા..હા...! સમીપ (જઈને) કમળના પત્રનો સ્વભાવ જોઈને **'...અનુભવ કરતાં...'** સમીપ જતાં... શું કીધું ઇ ? કે, પાણીમાં (સ્પર્શાવારૂપ) નજરથી જોતાં ભલે ઇ પાણીનો સ્પર્શ છે. પણ કમળની સમીપ (જઈને) જોતાં, પાણીને ન જોતાં કમળના (સ્વભાવની) સમીપ (જઈને) જોતાં, કમળની સુંવાળપ અને પાણીનું નહિ અડવું એમ જોતાં, આ..હા..હા..! **'...જળથી**

જરાય નહિ સ્પર્શાવાયોગ્ય એવા કમલિની–પત્રના સ્વભાવની સમીપ જઈને...' ઇ શું કહ્યું ? કે, એ કમળની અંદર પાણી દેખાય છે એ વર્તમાન પૂરતું ભલે છે. પણ નજર તમારી પાણીમાં છે (એટલે એવું દેખાય છે). પણ પત્ર ઉપર સમીપ (જઈને) નજર કરો, કમળના પત્રની સમીપ જઈને એટલે જળના લક્ષ(ને) છોડી દઈને, કમળનો સ્વભાવ છે તેની સમીપ જઈને, તેના સ્વભાવની સમીપ જઈને, આ..હા..હા...! પાણીને અડેલું છે ઇ સમીપપણું (સ્વભાવપણું) નથી, એ તો એક સમયનો ભાવ અંદર પડ્યો છે. પણ કમલિનીનો સ્વભાવ છે એના સમીપ જઈને નજર કરો... આહા..હા...! તો '**....જળથી સ્પર્શાવાપણું...**' જૂઠું છે. છે ? '**...જળથી સ્પર્શાવાપણું (અભૂતાર્થ) જૂઠું છે...**' એને જળ અડ્યું પણ નથી ! આ..હા..હા..હા...!

જોકે અહીં તો જળને સ્પર્શ કર્યો છે (એમ કહ્યું) એ તો નિમિત્તથી કથન છે. બાકી નિશ્ચયથી તો એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડતું નથી. શું કહ્યું ઇ ? ત્રીજી ગાથામાં... 'સમયસાર'ની ત્રીજી ગાથામાં (એમ કહ્યું છે કે) એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને ચુંબતું નથી, કદી અડતું નથી, કેમકે એક દ્રવ્ય (અને) બીજા દ્રવ્યની વચ્ચે અત્યંત અભાવ છે. પોતાનો સ્વભાવ (છે) એમાં પરનો અભાવ છે. અભાવને લઈને એકબીજાને અડતું નથી. એ દરેક દ્રવ્યનો એવો સ્વતઃ સ્વભાવ છે. પણ અહીંયાં વ્યવહારથી એક વાત કરી કે, પાણીમાં ડૂબેલું છે એટલું જોતાં સ્પર્શ છે. સ્પર્શ એટલે ડૂબેલું છે એમ એટલું ! ખરેખર તો એ કમળ પાણીને અડતું જ નથી. 'પંડિતજી'! પણ પાણીનો આમ સંયોગ દેખીને તને એમ લાગે કે, આ પાણીમાં ડૂબેલું છે, તો એ અપેક્ષાએ ભલે વ્યવહાર હો, પણ કમળને જોતા (કમલિની–પત્રના) સ્વભાવને જોતાં, કમળની સમીપમાં જઈને (જોતાં) પાણીના સમીપની (સંયોગની) દૃષ્ટિ છોડી દઈને... આ...હા...હા...! છે ? એ '**..અભૂતાર્થ છે...**' જૂઠું છે – પાણીનો સ્પર્શ (જૂઠો છે). કમળનો સ્વભાવ જોતાં પાણીનું અડવું તે જૂઠું છે. એ દૃષ્ટાંત થયો. સમજાણું કાંઈ ? દૃષ્ટાંત હજી આ... દૃષ્ટાંત જ ઝીણો છે. પહેલા વ્યવહારે સ્પર્શાવાયોગ્ય કહ્યું હતું. એકબાજુ એમ કહે છે કે, એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને સ્પર્શે નહિ અને અહીં કહ્યું કે જળને કમળ સ્પર્શ્યું છે ! (તેનો) એટલો અર્થ (છે) કે, એમાં ડૂબેલું દેખાય છે. અંદર પડ્યું (છે) એ અપેક્ષાએ એ સ્પર્શાવાયોગ્ય છે, એમ કહેવામાં આવ્યું છે. બાકી તો કમળ પાણીને અડ્યું છે નહી. આ..હા..હા...! એ કમળને જોતાં (અર્થાત્) કમળના સ્વભાવની સમીપે નજર કરતાં, દૂર નજર ન કરતાં, પાણી તરફની નજર ન કરતાં, કમળના સ્વભાવના સમીપની નજર કરતાં, તે કમળનો સ્વભાવ પાણીને અડ્યો નથી. એ પાણીને સ્પર્શ્યો નથી. પાણીનો સ્પર્શ તે અભૂતાર્થ અને જૂઠું છે.

'**એવી રીતે...**' આ દૃષ્ટાંત થયો, હવે આત્મામાં ઉતારે છે. આહા..હા...! આવી ઝીણી વાતું છે ! '**...અનાદિ કાળથી બંધાયેલા આત્માનો,...**' અનાદિ કાળથી કર્મના સંયોગમાં રહેલો

(છતાં પણ) કર્મને અડ્યો નથી. આત્મા કર્મને અડ્યો નથી, કર્મ એને અડ્યું નથી. પણ એના સંયોગમાં રહેલો છે. છે (પાઠમાં) ? '**...અનાદિ કાળથી બંધાયેલા આત્માનો, પુદ્‌ગલકર્મથી બંધાવા–સ્પર્શાવારૂપ અવસ્થાથી અનુભવ કરતાં...**' (અર્થાત્) એ કર્મના નિમિત્ત તરફના લક્ષથી જોતાં, રાગ–દ્વેષનો અનુભવ કરતાં તે કર્મનો સંબંધ છે એમ વ્યવહારથી ભૂતાર્થ છે. વ્યવહાર તરીકે છે. પણ એ આત્માનો સ્વભાવ જોતાં... એમ કહે છે, જુઓ ! '**...પુદ્‌ગલકર્મથી બંધાવા–સ્પર્શાવારૂપ અવસ્થાથી અનુભવ કરતાં બદ્ધસ્પૃષ્ટપણું ભૂતાર્થ છે – સત્યાર્થ છે, તોપણ...**' એ કમળ પાણીને અડેલું નથી એ રીતે જોતાં, એમ કર્મને અને રાગને અડ્યો નથી એવાં આત્માના સ્વભાવને જોતાં (એમ કહેવું છે).

સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ – સમ્યગ્જ્ઞાની જીવ – ધર્મની પહેલી શ્રેણીવાળો જીવ – ધર્મની પહેલી સીઢી–પગથિયાવાળો જીવ, રાગ ઉપર(નું) લક્ષ છોડી દઈને, આત્માના સ્વભાવની સમીપમાં જઈને... છે ? '**...આત્મસ્વભાવની સમીપ જઈને...**' એમ શબ્દ છે. (પહેલાં) રાગનું સમીપપણું માન્યું હતું. રાગ અને દ્વેષ અને પુણ્ય અને દયા, દાન, વ્રતના પરિણામ(નો) સ્પર્શ છે એમ વ્યવહારથી માન્યું હતું. પણ તેનું સમીપપણું છોડી દઈને (અને) આત્માના સ્વભાવની સમીપ જઈને (જોતાં)... આ..હા..હા..હા...! એટલે શું કહે છે ? કે, રાગ અને દ્વેષ તરફની જે તારી દૃષ્ટિ છે – પર્યાયબુદ્ધિ છે, એને છોડીને, સમીપ... આત્માના સ્વભાવમાં સમીપ જઈને (જો) ! જે દૂર જઈને તું રાગને જોતો (હતો), આત્માના સ્વભાવથી દૂર જઈને રાગને જોતો (હતો) હવે એને દૂર છોડીને આત્માની સમીપમાં આવી જા ! આ..હા..હા...!

સૂક્ષ્મ વાત છે પણ અપૂર્વ વાત છે, બાપુ ! એણે કોઈ દી' કરી નથી. આહા..હા..! સાંભળી છે પણ (તેને) રુચિ નથી. સાંભળી છે અનંતવાર ! સમવસરણમાં અનંતવાર સાંભળ્યું છે. પણ એનો ભાવ જે છે તે એને રુચ્યો નથી. અંદર શું ચીજ છે ? (તેની ખબર નથી) કેમકે એનો અનુભવ નથી, અનુભવ તો અનાદિનો રાગ અને દ્વેષનો છે, પુણ્ય અને પાપનો અનુભવ છે. પણ (અહીંયાં) કહે છે કે, (હવે) આત્મા એનું લક્ષ છોડી દઈને, આત્માના સ્વભાવની સમીપ જઈને, જે રાગના લક્ષમાં હતો ત્યારે આત્માના સ્વભાવથી દૂર હતો. રાગનો અનુભવ કરતાં આત્માના સમીપથી (સ્વભાવથી) દૂર હતો. એ રાગનું લક્ષ છોડી દઈને આત્માના સ્વભાવમાં સમીપ જઈને... આહા..હા..હા...! છે ને એમાં ?

'**...એવા આત્મસ્વભાવની સમીપ જઈને...**' આહા..હા..હા...! ભગવાન અંદર સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ છે ! શુદ્ધ આનંદઘન જ્ઞાનના નૂરનું પૂર છે. આનંદ છે – અતીન્દ્રિય આનંદથી ભરેલો, અતીન્દ્રિય આનંદથી ઠસોઠસ ભરેલો ભગવાન છે ! એની સમીપમાં જઈને, રાગની આકુળતાનું લક્ષ છોડી દઈને, અનાકુળ એવો જે આનંદકંદ પ્રભુ ! તેની સમીપ જઈને '**...અનુભવ કરતાં બદ્ધસ્પૃષ્ટપણું...**' જૂઠું છે. આત્માના સ્વભાવને જોતાં રાગનો સંબંધ તે બધો જૂઠો છે. આહા..હા...! આવી વાત છે !

આ રાગનો સંબંધ જોતાં રાગનો સંબંધ છે, પણ સ્વભાવનો સંબંધ જોતાં – સ્વભાવની સમીપ દૃષ્ટિ કરતાં... એ કાંઈ વાતું નથી, આ તો ભાવની ઝીણી વાત છે, બાપુ ! આત્મા અંદર શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન છે. એણે અંદર પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પોના લક્ષમાંથી છૂટીને, એનો સ્વભાવ છે તેની સમીપમાં એટલે ત્યાં દૃષ્ટિ કરતાં, એ રાગ આદિ બધાં જૂઠાં છે. એ રાગ આદિ સ્વરૂપમાં છે નહિ. પુણ્ય અને પાપના બન્ને પરિણામો(ની) જાત એ આત્માની જાતમાં છે નહિ. આહા..હા...! આવી વાતું છે !

આ ચૌદમી ગાથા સમ્યગ્દર્શનની છે ! સમ્યગ્દર્શનની ગાથા છે આ ! પહેલો ધર્મ... પહેલો ધર્મ ! પહેલો શરૂઆતનો ધર્મ ! ભલે હજી ચક્રવર્તીનું રાજ હો, ગૃહસ્થાશ્રમમાં પડ્યો હોય છતાં એને સમ્યગ્દર્શન થઈ શકે છે, પણ આ રીતે ! રાગના – પુણ્યના પરિણામ હોવા છતાં તેની છતી પર્યાયદૃષ્ટિ છે તેવું હોવા છતાં, તેનું લક્ષ છોડી દઈને, ત્રિકાળી જ્ઞાયકસ્વભાવ(ની) સમીપમાં જઈને, રાગથી દૂર થઈને, સ્વભાવમાં સમીપ જઈને અનુભવ કરતાં એ રાગ અને પુણ્ય–પાપ તે જૂઠાં છે. એ આત્મામાં છે નહિ. આ..હા..હા...! ઝીણી વાત છે, ભાઈ !

સમ્યગ્દર્શન એ કોઈ અલૌકિક ચીજ છે !! સમ્યગ્દર્શન થયું એનો તો અલ્પકાળમાં મોક્ષ થાય જ. બીજ ઊગે એને પૂનમ થાય જ. એમ સમ્યગ્દર્શન થાય એને અલ્પકાળમાં સિદ્ધપદ થયા વિના રહે જ નહિ ! એના વિના ગમે એટલું કરે, એકડા વિનાના મીંડાં ! પુણ્ય અને પાપના પરિણામ લાખ અને કરોડ અને અનંતવાર કર્યાં (પણ) એના ફળ તરીકે આ ચારગતિ(માં) આ બધું રખડવાનું છે. આહા...! ભલે પછી બહારની સામગ્રી અબજો રૂપિયાની દેખાય ! અબજોના મકાન–મહેલ દેખાય ! એ બધી ધૂળ–ધાણી છે !! આ એના તરફનો રાગ છે એ પણ ધૂળ–ધાણી છે, એમ કહે છે. એ રાગ... એ (મકાન–મહેલ) ચીજ તો ઠીક, એ (મકાન–મહેલ) તો બહાર (રહ્યા), એની તો અહીં વાત છે પણ નહિ. (અહીંયાં તો) અંતરમાં રાગ અને દ્વેષ થાય તેનો પર્યાય, (પર્યાય) તરીકે જોઈએ તો છે. અવસ્થા તરીકે જોવે અને દ્રવ્યનું લક્ષ ન કરે તો તો છે. એ છે... અનાદિથી સંસાર છે, અનાદિ સંસાર છે, રખડવાનો. સંસાર નથી જ, એમ નહિ, 'બ્રહ્મ સત્ય અને જગત મિથ્યા' એમ જે કહે છે, એમ નહિ. આ આત્મા સત્ય છે અને રાગ આદિ નથી જ – એમ નહિ. 'છે'... છતાં એક સમયની મુદતવાળો છે, એની દૃષ્ટિ છોડીને, આત્માના સ્વભાવ(ની) સમીપ જઈને અનુભવ કરતાં બદ્ધસ્પૃષ્ટપણું જૂઠું છે. રાગ આદિનો સંબંધ અને ભેદ – એ ગુણ–ગુણીનો ભેદ પણ જૂઠો છે. આહા..હા...હા...!

ગાથા... ચૌદમી ગાથા એ સમ્યગ્દર્શનની ગાથા છે ! અપૂર્વ વાત છે ! સૂક્ષ્મ છે પણ અપૂર્વ છે ! એને (આ) સાંભળવા મળવું એ પણ ભાગ્યશાળીને મળે છે ! આ..હા..હા...! અને એની અંદરથી 'હા' પડવી, એ તો અલૌકિક પુરુષાર્થ છે ! અને 'હા' પડીને પછી

હાલત થવી...! રાગ વિનાનો અંદર મારો સ્વભાવ છે એની પહેલી 'હા' પડીને પછી અંદર જાય ત્યારે હાલત થઈ જાય ! 'હા'ની હાલત થઈ જાય ત્યાં અનુભવ થઈ જાય !! સમજાય છે કાંઈ ? 'સમજાય છે કાંઈ' એ તો વિસામાનું વાક્ય છે ! સૂક્ષ્મ વાત છે, બાપુ ! એકદમ પકડાય એવી નથી. અનંતકાળથી એણે સાંભળ્યું નથી – પ્રેમથી સાંભળ્યું નથી, જેવો રસ તો જગતના પ્રેમ (છે એવો રસ, પ્રેમ અહીંયાં નથી). આહા...હા...! એની સ્ત્રીનો ને દીકરાનો ને પૈસાનો ને મકાનનો પ્રેમ (છે) એમાં બે–પાંચ કરોડનું મકાન હોય, એમાં બે–પાંચ અબજની મૂડી હોય અને એમાં છોકરાં એવા રૂપાળાં પાક્યાં હોય અને (પછી) જુઓ તમારા એના ગાંડપણ !! આહા...હા...!

'પરમાત્મ પ્રકાશ'માં કહે છે – 'ધર્મીજીવ સૂક્ષ્મ વાત કરે, એ પાગલને પાગલ જેવું લાગે.' એવો પાઠ છે. પાગલ જીવોને પાગલ જેવું લાગે ! આ તે શું કહે છે આ ? સમજાય છે કાંઈ ? 'પરમાત્મ પ્રકાશ'માં છે કે, જ્યારે (ધર્મીજીવ) સૂક્ષ્મ વાત કરે અને સત્ય (વાત) કરે ત્યારે સાંભળનારને પાગલાઈ છે (એટલે) એને પાગલપણું લાગે. 'માળા આ શું પાગલ જેવી વાતું કરે છે !?' સમજાય છે ?

એક 'પદ્મનંદીપંચવિંશતી' ગ્રંથ છે – શાસ્ત્ર છે. એના અધિકાર ૨૬ છે પણ નામ ૨૫ (પંચવિંશતી) પર છે. 'પદ્મનંદીપંચવિંશતી' છે, હશે અહીં ! એમાં 'બ્રહ્મચર્ય'નો એક લેખ આપ્યો. સંતોએ, મુનિએ, બ્રહ્મચર્યનો લેખ આપ્યો. બ્રહ્મ નામ આત્મા, એમાં ચરવું એનું નામ બ્રહ્મચર્ય. શરીરથી બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું એ બ્રહ્મચર્ય નહિ. સ્ત્રીનો સંગ આદિ કર્યો નહિ માટે બ્રહ્મચારી, એ બ્રહ્મચારી નહિ. બહુ સૂક્ષ્મ વાત કરી છે કે, શરીરથી તેં સંગ ન કર્યો, તો એ તો શરીરનો સ્વભાવ હતો તે સંગ ન થયો. તેં માન્યું કે મેં વિષય સેવ્યો નથી, પણ એ તો શરીરનો સ્વભાવ અડવાનો નહોતો માટે અડ્યો નથી. પછી કહે (છે કે) 'બ્રહ્મચર્ય' કોને કહેવું ? બ્રહ્મ નામ આત્મા – પૂર્ણાનંદનો નાથ, એમાં ચરવું નામ રમવું, એને બ્રહ્મચર્ય કહીએ ! એ બ્રહ્મચર્યની વ્યાખ્યા ઘણી કરી, ઘણી ગાથાઓ છે.

મારે તો બીજું કહેવું છે કે, એ બ્રહ્મચર્યની વ્યાખ્યા કરી અને પછી 'પદ્મનંદીઆચાર્ય' મુનિરાજ એમ બોલ્યા, 'હે યુવાનો ! મારી વાત તમને ન રુચતિ હોય...' મારી બ્રહ્મચર્યની વાત જે હું કહું છું – બ્રહ્મ નામ આત્મા, એમાં રમવું તે બ્રહ્મચર્ય. એકલો વિષય સેવવો એ તો પાપ (છે) પણ વિષય ન સેવતા શરીરથી બ્રહ્મચર્ય પાળે એ પણ પુણ્ય (છે) એ ધર્મ નહિ. આહા..હા..! ગજબ વાત છે ! ત્યારે (કહે છે) બ્રહ્મચર્ય કોને કહેવું ? કે, આત્મા આનંદસ્વરૂપ બ્રહ્મ છે તેમાં ચરવું–રમવું એનું નામ બ્રહ્મચર્ય. એ સૂક્ષ્મ વાત કરી પછી મુનિરાજે એમ કહ્યું, દિગંબર મુનિ હતા ! (એમણે) એમ કહ્યું કે, 'હે યુવાનો ! તમને જે આ વિષયનો રસ હોય અને હું આવી વાતું કરું, ઇ તમને કદાચિત ન ગમે (તો) પ્રભુ ! માફ કરજે !' એમ કીધું છે. આહા..હા...! 'જેઠાલાલભાઈ'! મુનિરાજ એમ કહે છે કે, 'ભાઈ ! માફ કરજે !

મારી પાસેથી તું શું લેવા માગીશ ? મારી પાસે છે એ તું લઈશ. બીજું (તો) મારી પાસે છે નહિ આહિં!'

એટલે જે (કહે છે કે) હું બ્રહ્મચર્યની વાત કરતાં (તમને ન ગોઠે કારણ કે) તમને જુવાન અવસ્થા (છે) અને પૈસા કાંઈક પાંચ-પચીસ કરોડ હોય અને સ્ત્રી અનુકૂળ હોય અને એના રસ ચડી ગયા હોય અને અમારા બ્રહ્મચર્યની વાત તમને ન ગોઠે (તો) મુનિરાજ એમ કહે છે, 'પદ્મનંદીઆચાર્ય' એમ કહે છે, 'પ્રભુ ! માફ કરજે ! મારી પાસે બીજી શું આશા રાખીશ ?' આ..હા..હા..હા...!

એમ અહીં આચાર્ય કહે છે કે, 'હું એ સૂક્ષ્મ વાત કરું છું – આત્માના સ્પર્શવાની, રાગ આદિ અભૂતાર્થ – જૂઠાં છે અને આત્માના સમીપ જતાં આત્માનો અનુભવ (થાય) તે સત્ય છે, એ વાત તને સૂક્ષ્મ પડે અને ન પકડાય, તો મારી પાસે શું આશા રાખીશ ? માફ કરજે, પ્રભુ ! (હું) આ સૂક્ષ્મ કહું છું એવું સાંભળવું હોય તો સાંભળજે !' આ..હા..હા..હા..! કહો, 'કમલભાઈ'! મુનિરાજ એમ કહે છે ! સાચા સંત કહે છે ! જંગલમાં રહેનારા એમ કહે (છે કે) 'અમે સૂક્ષ્મ વાત કરીએ. પ્રભુ ! તને ન ગોઠે તો માફ કરજે ! મારી પાસેથી બીજી શું આશા રાખીશ ? અમારી પાસે બીજું શું છે ? આ..હા..હા...! અમારી પાસે તો આત્માની વાત છે, પ્રભુ ! એ વાતને સાંભળતા તને ન રુચે, તો અમને માફ કરજે, પ્રભુ ! આ..હા..હા..! પ્રભુ ! તને સૂક્ષ્મ લાગે, પ્રભુ ! તારા અનુભવમાં આ વાત ઝટ ન આવે, આ અમે વાત કરીએ એ વાતમાં ઝટ તારો ગમ પડે નહિ તેથી તને અણગમો લાગે (તો) માફ કરજે, પ્રભુ ! માર્ગ તો આ છે ઇ કહીએ છીએ બાકી બીજું શું કહીએ, પ્રભુ ! નાથ !

મુમુક્ષુ :– આચાર્ય માફી માંગતે હૈ ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– હા, 'પદ્મનંદીઆચાર્યે' માફી માંગી છે ! અહીં પુસ્તક નથી. છે ? અહીંયાં હશે 'પદ્મનંદીપંચવિંશતી' પુસ્તક છે. એમાં છેલ્લો ૨૬મો અધિકાર છે.

અહીં તો લાખો પુસ્તકો જોયાં છે ને ! અહીં તો આખી જિંદગી ધંધો (જ આ કર્યો છે). પાંચ વર્ષ વેપાર (કરી) બધું છોડી (દઈ) કાંઈ કર્યું નથી. સ્ત્રીનો સંગ કર્યો નથી. લગ્નનો પ્રસંગ આવતો હતો (મેં) ના પાડી કે 'મારે તો બ્રહ્મચારી રહેવું છે !' એટલે અહીં તો આખો દી' ધંધો જ આ કર્યો છે ! પાંચ વર્ષ વેપારમાં જરી રોકાણા, (ત્યારે) પણ હું તો શાસ્ત્ર જ વાંચતો ! ૧૯-૨૦ વર્ષની ઉંમરથી ! પણ વાત બીજી નીકળી, બાપુ...! એ 'સમયસાર' જ્યાં હાથમાં આવ્યું....!

મુમુક્ષુ :– અમારા ભાગ્ય બાકી હતાં ને !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ..હા..હા..હા...! સાચી વાત છે ! એ (જ્યાં) આવ્યું (ત્યાં) અંદરમાં આખો ફેરફાર... ફેરફાર...! (મેં મોટા ભાઈને કહ્યું) 'ભાઈ ! હું આમાં નહિ રહી શકું. આ સ્થિતિ કાંઈક બીજી છે !' આહા..હા...!

અહીં મહારાજ પ્રભુ કહે છે... આ તો 'કુંદકુંદઆચાર્ય'ની ગાથા છે. 'અમૃતચંદ્રઆચાર્ય' એક હજાર વર્ષ પહેલાં થયા તેની આ ટીકા છે. એ 'અમૃતચંદ્રઆચાર્ય' સૂક્ષ્મ વાત કરે છે કે, બંધાયેલ ભાવ... આ..હા..હા..! રાગ આદિ છે, એ દેખાય છે એટલું સત્ય છે પણ પ્રભુ ! જેમ કમળનો સ્વભાવ જોતાં (કમળ) પાણીને અડતું નથી. એમ ભગવાનનો સ્વભાવ જોતાં તે કર્મને અને રાગને અડતો નથી. આહા..હા...! 'પ્રભુ ! આવી વાત તને સૂક્ષ્મ લાગે (તો) પ્રભુ ! માફ કરજે. બીજું શું થાય ? અમારી પાસે બીજું શું લેવા માગીશ ? તને ઠીક પડે એવું માગીશ (તો) એવું તો અમારી પાસે છે નહિ.' આહા..હા...!

અહીંયાં એ કહે છે, આ..હા..હા...! પુદ્‌ગલથી જરાય નહિ સ્પર્શાવાયોગ્ય, રાગને નહિ અડવા યોગ્ય એવો અંદર ભગવાનઆત્માનો સ્વભાવ છે. ચૈતન્યમૂર્તિ પરમાત્મા ! ચૈતન્યના પ્રકાશના નૂરનું પૂર ભર્યું છે આખું ! તારી નજરને આળસે રે... 'સ્વામીનારાયણ'માં એમ કહેવાય છે –

'મારી નજરને આળસે રે, મેં નીરખ્યાં ન નયણે હરિ,
મારા નયણને આળસે રે, નીરખ્યાં ન નયણે હરિ'

'હરિ' આ આત્મા હોં ! 'પંચાધ્યાયી'માં 'હરિ' આત્માને કીધો છે. કેમ ? કે રાગ–દ્વેષ અને અજ્ઞાનને હરે તે હરિ. રાગ–દ્વેષ અને અજ્ઞાનને બાળી નાખે તે હરિ, એવો આ ભગવાન – હરિ ! અને 'શ્રીમદ્' પણ એક પત્રમાં કહ્યું છે કે, 'આ જગતમાં એક અધિષ્ઠાન હરિ છે. એ હરિ હું આ હૃદયમાં દેખું છું !' એટલે આ આત્મા હરિ છે. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર !'

અહીં એ કહે છે, તારો નાથ જે હરિ છે, એના સ્વભાવની સમીપ જતાં... બાપા ! અ.ર..ર..ર...! એ અનાદિથી વ્યવહારના રાગની સમીપમાં તો પડ્યો જ છો. પ્રભુ ! એ કોઈ નવીન વાત નથી. એ અપૂર્વ વાત નથી. પૂર્વે અનંતવાર થઈ ગઈ છે, એની એ તારી જાત છે. હવે એક વાર આત્મસ્વભાવમાં સમીપ જા ! રાગની હયાતી છે તેની હયાતી નથી, મારી હયાતી છે (એમ જો) ! આહા..હા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? આહા..હા...!

મારા '**...આત્મસ્વભાવની સમીપ જઈને અનુભવ કરતાં બદ્ધસ્પૃષ્ટપણું...**' જૂઠું છે, આ..હા..હા...! આ એક દૃષ્ટાંત આપ્યો – કમળનો ! પાણીને અડ્યું (છે) છતાં અડેલું નથી. અડેલું છે એ વ્યવહાર છે. નથી અડેલું તે નિશ્ચય છે. એમ આત્મા(ની) પર્યાયમાં રાગ છે એ વ્યવહાર છે. પરમાર્થે આત્મા રાગને અડેલો પણ નથી. રાગને સ્પર્શ્યો પણ નથી. આત્મા રાગને અડ્યો પણ નથી. એ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ અખંડાનંદ પરમાત્મસ્વરૂપ છે. એની સમીપમાં (જઈને) જોતા એ રાગ આદિ તને જૂઠાં લાગશે. આહા..હા...! આવી વાતું છે.

આવો ઉપદેશ છે આ ! અમારે 'સોનગઢ'માં તો ૪૫ વર્ષથી ચાલે છે. પણ અહીં તો હવે પહેલાં–વહેલાં આવ્યા... આ તમારે 'લક્ષ્મીચંદભાઈ' અને 'જેઠાભાઈ'ની અને તમારી માગણી હતીને બાપા ! આહા..હા...! અરે...! ક્યાં કાને પડે વાત, પ્રભુ ! એવા અંતરના

ઘરની વાતું કાને પડે એ અમૃતની ધારા છે ! એમ શાસ્ત્રમાં લેખ છે. ભગવાનની દિવ્યધ્વનિ એ અમૃતની ધારા છે ! કાનમાં જાણે અમૃત વરસતા હોય એવી વીતરાગની વાણી છે !! આ..હા..હા...! પહેલામાં આવે છે ને ? 'સમયસાર'માં પહેલી ગાથાઓમાં ! વીતરાગની દિવ્યધ્વનિ છૂટે છે અને ઇન્દ્રો સાંભળે છે ! વાઘ અને નાગ અને સિંહ (આવે છે). જેની સભામાં જંગલમાંથી સેંકડો સિંહ, સેંકડો નાગ અને સેંકડો વાઘ અને ૧૦૦ ઇન્દ્રો આવીને સાંભળે છે. એ વાણી અમૃતધારા વરસે છે ! એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે. પણ અંદરમાં જા ત્યારે અમૃતધારા વરસે, એ સાચી વાત છે. આહા..હા...! બહુ વાત કરી છે ! આહા..હા...!

એક દાખલો થયો. એક અબદ્ધનો કીધો – 'અબદ્ધસ્પૃષ્ટ'નો થયો. પાંચ બોલ છે ને ? અબદ્ધસ્પૃષ્ટ, અનન્ય, નિયત, અવિશેષ અને અસંયુક્ત – પાંચ બોલ છે. એમાં એક બોલની વ્યાખ્યા થઈ. હવે બીજા બોલની (વ્યાખ્યા) !

'વળી, જેમ માટીનો, કમંડળ, ઘડો, ઝારી, રામપાત્ર આદિ પર્યાયોથી જોતાં **અનુભવ કરતાં અન્યપણું ભૂતાર્થ છે...'** માટીના કમંડળ થાય, ઘડો થાય, ઝારી થાય. રામપાત્ર (એટલે) આ શકોરું ! શકોરાને રામપાત્ર કહે છે. શકોરું નથી આવતું ? માટીનું શકોરું ! એને 'રામપાત્ર' કહે છે. એક ડોશી હતી (તેને) 'રામ'નું નામ જ ગોઠતું નહોતું. પછી એને એક શકોરું બતાવીને (પૂછ્યું) એમકે કોઈ રીતે આ 'રામપાત્ર' બોલે છે ? (એટલે પૂછ્યું) 'આ શું છે બા ?' (તો કહ્યું) 'એ શકોરું છે ! 'રામપાત્ર' બોલે તો 'રામ' આવી જાય ! ઇ શબ્દ એને ગોઠે નહિ ! આ..હા..હા...! 'પંડિતજી'! આમ બનેલું છે, હોં ! રામ–આત્મા ! અંદર રમે સો રામ–આત્મા ! અને 'રામચંદ્રજી' તો મોક્ષ પધાર્યા છે. 'રામચંદ્રજી' તો મોક્ષ પધાર્યા છે, પરમાત્મા થઈ ગયા – સિદ્ધ થઈ ગયા છે. એ રામનું નામ પણ બાઈને ગોઠતું નહોતું. એટલે કોઈ રીતે મરતી (વખતે) રામનું નામ એને (મોઢે) આવે (એમ વિચારી) આમ શકોરું બતાવ્યું (અને પૂછ્યું) 'બા ! મા ! આ શું છે ?' (તો કહ્યું) 'આ શકોરું છે !' રામપાત્ર બોલવામાં પણ એને વાંધો આવતો હતો ! આહા..હા...! જગતની એવી વાત છે, બાપુ !

એમ અહીં કહે છે, માટી(ને) કમંડળ, ઘડો, ઝારી, આદિ પર્યાયથી જુઓ તો તે અન્યપણું છે, પર્યાય છે, **'...તોપણ સર્વતઃ અસ્ખલિત (– સર્વ પર્યાયભેદોથી જરાય ભેદરૂપ નહિ થતા એવા) માટીના સ્વભાવની સમીપ જઈને અનુભવ કરતાં...'** એ ઝારી ને (કમંડળ) ને ઘડો ને એ પર્યાયો જૂઠી (છે). એ તો માટી જ છે ! માટી... માટી... માટી... માટી... માટી... પર્યાયભેદ જેમાં નથી. આ..હા..હા...! પર્યાયભેદથી જુઓ તો એ પર્યાય છે પણ માટીના ભેદથી (સ્વભાવથી) જુઓ તો... પણ માટીના સ્વભાવથી જુઓ તો એ પર્યાયભેદ છે નહિ. આ..હા..હા...! આવી વાતું છે ! છે ? એ રામપાત્ર આદિ પર્યાયથી જોતાં તે છે. તોપણ સર્વતઃ એક 'માટી' જોતાં (અર્થાત્) માટીનું એકરૂપ જોતાં, તે બધા પર્યાયોના ભેદો માટીમાં નથી, એ જૂઠાં છે. અંદર માટી તો માટી જ છે, આહા..હા...!

માટીના સ્વભાવની સમીપ જોતાં અન્યપણું જૂઠું છે, **'એવી રીતે...'** આ તો દૃષ્ટાંત થયો, હવે સિદ્ધાંત ! દૃષ્ટાંત સિદ્ધાંત સાટુ (માટે) છે. દૃષ્ટાંત દૃષ્ટાંત સાટુ (માટે) નથી, દૃષ્ટાંત દૃષ્ટાંત સાટુ (માટે) નથી, દૃષ્ટાંત સિદ્ધાંત માટે છે. સત્ય સમજવા માટે સહેલું પડે માટે દૃષ્ટાંત છે. પણ દૃષ્ટાંત સાંભળીને ત્યાં રોકાઈ જવું, એમ નથી. આહા...

'...એવી રીતે આત્માનો, નારક આદિ પર્યાયોથી અનુભવ કરતાં...' આ..હા..હા..હા..! શું કહે છે ? જેમ માટીમાંથી (થયેલા) ઝારી અને ઘડો દેખતા એ બરાબર છે. એમ આત્માને ચારગતિ(માં) દેખવો છે – નરકની ગતિ છે, એકેન્દ્રિય છે, લીલોતરી છે, કીડાં છે, કાગડાં છે, (એવા) અવતાર ધારણ કર્યાં છે, એ અવતાર 'છે'. છે (અંદર) ? **'...નારક આદિ પર્યાયોથી અનુભવ કરતાં...'** નારકી છે, મનુષ્ય છે, દેવ છે, ઢોર છે, એમ પર્યાયભેદથી જોતાં એ વસ્તુ છે. આ..હા..હા...! **'...એવી રીતે આત્માનો, નારક આદિ પર્યાયોથી અનુભવ કરતાં...'** આહા...! હું નારકી છું, હું મનુષ્ય છું, હું દેવ છું, હું શેઠિયો છું, હું મૂર્ખ છું, હું પંડિત છું, એ બધી પર્યાયોમાં (આત્મા છે, એમ) કહેવામાં આવે છે. (પરંતુ) વસ્તુસ્વરૂપમાં એ છે નહિ. આ..હા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? છે ? **'...આત્માનો, નારક આદિ પર્યાયોથી અનુભવ કરતાં...'** એ 'છે' ! ચાર ગતિના ભવ છે. આ..હા..હા...! માંસ ખાય, દારૂ પીવે, શરાબ પીવે, પરસ્ત્રીના લંપટીઓ છે, અનીતિના આચરણ કરે, એ મરીને નરકમાં જાય. નરકગતિ છે, એ ત્યાં નરકમાં જાય છે. નરકગતિ ગતિ તરીકે છે. આત્મા તરીકે જોઈએ તો એ ગતિ એમાં નથી, એ તો પછી આવશે. સમજાય છે કાંઈ ?

'નારક આદિ' કહ્યું ને ? એમ તિર્યંચ ! – સિંહ, પશુ, વાઘ, એકેન્દ્રિય, લીલોતરી, બેઇન્દ્રિય, ત્રણઇન્દ્રિય, ચૌઇન્દ્રિય ઇ બધા જીવો છે. (જે) કષાયભાવ કરે છે એ મરીને તિર્યંચમાં જાય છે. માંસ અને દારૂ ખાનારા–પીનારા તો મરીને નરકમાં જાય. પણ માંસ અને દારૂ નહિ ખાનારા, ધર્મ નહિ પામેલા, કષાયની આડોડાઈ કરી, માયા અને લોભ અને રાગમાં લીન થઈ ગયા... લીન થઈ ગયા... એવા જીવો મરીને તિર્યંચમાં જાય છે. તિર્યંચપણું 'છે', તિર્યંચગતિ 'છે'. વ્યવહાર તરીકે એ છે. નથી એમ નહિ. જેવા એ પુણ્ય કરે, પાપ કરે તેવા એનાં ફળ છે. 'નારક આદિ' એટલે ચારગતિ લીધી છે.

દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના શુભ પરિણામ કરે, તો એનું ફળ સ્વર્ગ અને મનુષ્ય, શેઠાઈ એ 'છે'. એ પુણ્યનું ફળ 'છે'. પણ આત્માના ધર્મની સમીપ જોતાં, એ વસ્તુ જૂઠી છે. આ..હા..હા...! 'લક્ષ્મીચંદભાઈ'! વાત તો આવી છે ! 'નારક આદિ' લીધું ને ? (એટલે) ચારે ગતિ (લેવી). દેવ છે. – ભુવનપતિ, વ્યંતરદેવ, જ્યોતિષદેવ 'છે'. આ..હા..હા..!

અઢીદ્વીપની અંદર મનુષ્ય છે. બાકી (અઢીદ્વીપ બહાર) અસંખ્ય દ્વીપ–સમુદ્ર પડ્યા છે એમાં અસંખ્ય સિંહ અને વાઘ પડ્યા છે અને અસંખ્ય સમુદ્ર છે ! હજાર–હજાર જોજનના મોટા મગરમચ્છ અને મચ્છ પડ્યા છે. ત્યાં પણ... ભગવાન કહે છે, એ જીવો પણ ત્યાં

અંદરમાંથી સમકિતને પામી ગયા છે ! આ..હા..હા...! બહાર અસંખ્ય જીવો સમકિતી છે ! અઢીદ્વીપ બહાર સિંહ અને વાઘ ને નાગ ને મગરમચ્છ અને માછલાં, અસંખ્ય પડ્યા છે, એ કેટલાક સમકિતી છે ! અસંખ્યગુણા મિથ્યાદષ્ટિ છે અને અસંખ્યમા ભાગના આતમજ્ઞાની પણ ત્યાં તિર્યંચમાં પડ્યા છે. આ..હા..હા..હા...! એ ગતિ 'છે'. અનુભવી છે, અજ્ઞાની છે. એ તિર્યંચગતિ છે. એમ મનુષ્યગતિ છે એ તો દેખાય છે. એમ દેવગતિ 'છે'. એ વ્યવહારથી દેવગતિ આદિ ચારગતિ છે. '**...(પર્યાયોના બીજા-બીજાપણારૂપ) અન્યપણું ભૂતાર્થ છે – સત્યાર્થ છે,...**' પણ આત્માને જોતાં... એ વિશેષ વાત આવશે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)